

Toetsingsadvies over de inhoud
van het milieu-effectrapport
Golfbaan Valkenburg
aan de Geul

d.d. 15 juni 1990

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Toetsingsadvies

Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport golfbaan
Valkenburg aan de Geul / [Commissie voor de Milieu-effectrapportage]. -
Utrecht : Commissie voor de Milieu-effectrapportage
ISBN 90-5237-158-X
SISO 614.62 UDC 504.064.2:[725.826:796.352](492*6300)
Trefw.: milieu-effectrapportering ; Valkenburg / golfbanen ; Valkenburg.

commissie voor de milieu-effectrapportage

Aan het College van
Burgemeester en Wethouders
van de gemeente Valkenburg
aan de Geul
Postbus 998
6300 AZ VALKENBURG

uw kenmerk

uw brief
2 april 1990

ons kenmerk
U680-90/C1/nm/257-56

onderwerp
Toetsingsadvies MER
golfbaan Valkenburg aan de Geul

utrecht,
15 juni 1990

Geacht College,

Hierbij bied ik u het advies aan van de Commissie voor de milieu-effectrapportage over het milieu-effectrapport (MER) ten behoeve van de realisering van een golfcomplex met hotel, ten oosten van de kom van Valkenburg aan de Geul. Dit advies, uitgebracht overeenkomstig artikel 41z van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne (Wabm), is opgesteld door de daartoe ingestelde werkgroep van de Commissie onder voorzitterschap van ondergetekende. Het omvat de toetsing van het MER in de vorm van opmerkingen en aandachtspunten die volgens de Wabm in het MER moeten worden behandeld. Ook de onderwerpen die volgens de in februari 1990 door u vastgestelde richtlijnen in het MER moeten worden behandeld, zijn in de toetsing meegenomen.

Met name wil ik uw aandacht vestigen op de volgende onderwerpen:

1. Als achtergrond voor het initiatief wordt in het MER een behoefteaming gepresenteerd, die is gebaseerd op een landelijk rapport. Bij de Commissie bestaat de indruk dat het initiatief samenhangt met het lokale beleid dat is gericht op kwaliteitsverbetering en uitbreiding van de toeristische infrastructuur. In het MER wordt dan ook geschreven dat het Recreatief Beleidsplan Valkenburg aan de Geul de behoefte onderkent van een 27-holes baan (blz. 13). Een goede beschrijving van de probleemstelling en het doel is volgens de Commissie nodig om het maatschappelijk belang van dit initiatief aan te tonen.
2. In het MER ontbreekt een analyse van de relatie tussen de voorgenomen activiteit bij Euverem en de potentiële golfbaan bij de Heek.
In de richtlijnen wordt expliciet gevraagd om de locatie de Heek (vlakbij de aan de orde zijnde locatie), waarvoor een goedgekeurd bestemmingsplan voor de realisering van een golfbaan bestaat, te betrekken in de behoefteaming.
In het MER wordt slechts vermeld: "het feit dat het oorspronkelijke plan om een golfbaan te realiseren in het nabij gelegen gebied de Heek niet van de grond is gekomen heeft geleid tot een verschuiving van de aandacht naar het

gebied Euverem". Het heeft de Commissie dan ook verbaasd, om uit de inspraak te moeten vernemen dat het de bedoeling zou zijn om de baan te Euverem te koppelen met de Heek.

De Commissie is van mening dat, indien het werkelijk in de bedoeling van de initiatiefnemer ligt om de baan uit te breiden met de Heek, antwoord moet worden gegeven op de volgende vragen:

* Bestaat er een relatie tussen Euverem en de Heek en betreft dit een ruimtelijke en/of een bedrijfseconomische relatie?

* Zo ja, is het dan mogelijk om de ruimtelijke relatie te benutten door delen van de baan te verplaatsen naar de Heek?

* Levert een verplaatsing van geplande holes naar de Heek een variant op die kan worden gezien als onderdeel van het meest milieu-vriendelijk alternatief?

Indien deze vragen bevestigend kunnen worden beantwoord, dan moet worden gesteld dat het MER de uitbreiding met de Heek als reëel (onderdeel van het meest milieu-vriendelijk) alternatief niet heeft behandeld. Er is dan niet ingegaan op de richtlijnen die vragen om aan te geven waardoor de terreinbegrenzungen worden bepaald en welke mogelijkheden er bestaan om hiervan af te wijken. Tevens is niet ingegaan op de richtlijn die in het kader van het meest milieu-vriendelijk alternatief vraagt om een variant te beschrijven waarbij bestaande waarden van natuur en landschap zoveel mogelijk worden ontzien.

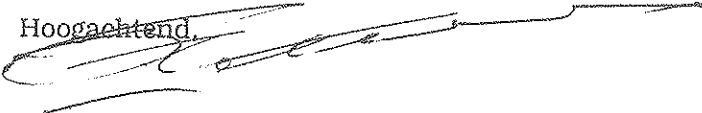
De Commissie is van mening dat in dat geval het MER moet worden aangevuld met deze nieuwe informatie, opdat in de besluitvorming ook het meest-milieu-vriendelijk alternatief kan worden meegewogen. De Commissie beseft dat deze informatie niet kan worden verlangd van de initiatiefnemer. De gemeente zal zelf de nieuwe informatie moeten leveren.

Indien wordt besloten tot een aanvulling van het MER, stelt de Commissie het op prijs hiervan op de hoogte te worden gesteld. De Commissie is van mening dat, wanneer u mocht besluiten de aanvullende informatie openbaar te maken en aan inspraak te onderwerpen, zij op grond van art. 41z van de Wabm ook deze informatie behoort te toetsen.

3. Als gevolg van de aanleg van een golfcomplex annex luxe hotel te Euverem zal de visueel-ruimtelijke structuur op de locatie veranderen. Zowel beeld, sfeer en functie van het gebied zullen worden gewijzigd. De Commissie acht de specifieke waarde van de locatie vooral het landschapsbeeld als onderdeel van het Centraal Plateau en is van mening dat juist dit onderwerp in het MER onderbelicht is gebleven. Bij de beschrijving van de gevolgen van de uitvoering van het initiatief had moeten worden ingegaan op deze samenhang.

De Commissie heeft getracht om met dit advies een constructieve bijdrage te leveren aan de betreffende besluitvorming.

Hoogachtend,

ir. K.H. Veldhuis, voorzitter van de
werkgroep m.e.r. golfbaan Valkenburg
aan de Geul

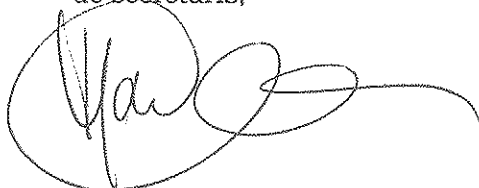
TOETSINGSADVIES OVER
DE INHOUD VAN HET MILIEU-EFFECTRAPPORT
GOLFBAAN VALKENBURG AAN DE GEUL

Advies op grond van artikel 41 z, eerste en tweede lid van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne over de inhoud van het milieu-effectrapport Golfbaan Valkenburg aan de Geul;

uitgebracht aan het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Valkenburg aan de Geul door de Commissie voor de milieu-effectrapportage.

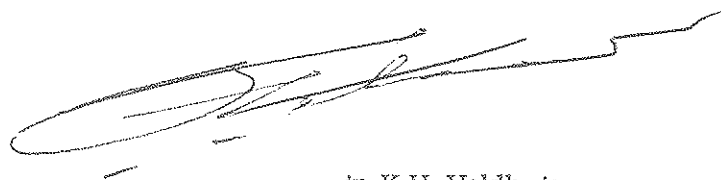
De werkgroep m.e.r. Golfbaan Valkenburg aan de Geul

de secretaris,

ir. M.P.T.M. de Cleen

de voorzitter,

ir. K.H. Veldhuis

Utrecht, 15 juni 1990

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
1. INLEIDING	1
2. SAMENVATTING	3
3. ALGEMENE INDRUK	6
4. PROBLEEMSTELLING EN DOEL (MER, hoofdstuk 3 en 4)	7
4.1 Behoefteraming	7
4.2 Beleidsuitgangspunten	7
4.3 Doelstelling	7
5. VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN (MER hoofdstuk 4 en 9)	8
6. TE NEMEN EN EERDER GENOMEN BESLUITEN (MER hoofdstuk 5)	10
7. BESTAANDE TOESTAND VAN HET MILIEU EN DE AUTONOME ONTWIKKELING DAARVAN (MER hoofdstuk 6)	10
8. GEVOLGEN VOOR HET MILIEU (MER hoofdstuk 7 en 8)	12
9. VERGELIJKING VAN DE TE VERWACHTEN ONTWIKKELING VAN HET MILIEU MET DE BESCHREVEN GEVOLGEN VOOR HET MILIEU MET ELK VAN DE IN BESCHOUWING GENOMEN ALTERNATIEVEN (MER hoofdstuk 10)	14
10. OVERZICHT IN LEEMTEN IN KENNIS EN INFORMATIE EN EVALUATIE ACHTERAF (MER hoofdstuk 11 en 12)	15
11. SAMENVATTING VAN HET MER	15

Bijlagen

1. Brief van de gemeente Valkenburg d.d. 2 april 1990 inzake MER golfbaan Valkenburg aan de Geul.
2. Openbare bekendmaking door de gemeente Valkenburg aan de Geul.
3. Samenstelling werkgroep.
4. lijst met inspraakreacties.

1. INLEIDING

Rhekom Rhenen B.V. te Rhenen heeft het initiatief om een volwaardige 18-holes baan, met een 9-holes oefenbaan en bijbehorende voorzieningen en een luxe hotel te realiseren ten oosten van de kom van Valkenburg. Voor de aanleg van deze baan met voorzieningen is een wijziging nodig van het bestemmingsplan. Voor het vaststellen van dit bestemmingsplan is de procedure van milieu-effectrapportage (m.e.r.) gevolgd en is een milieu-effectrapport (MER) opgesteld.

Initiatiefnemer bij deze m.e.r.-procedure is Rhekom Rhenen B.V. te Rhenen. De gemeenteraad van Valkenburg aan de Geul treedt op als bevoegd gezag.

Op 4 november 1989 is de m.e.r.-procedure gestart. De richtlijnen voor de inhoud van het MER zijn op 7 februari 1990 door de raad van de gemeente Valkenburg aan de Geul vastgesteld.

Op 28 maart 1990 is het MER Golfbaan Valkenburg aan de Geul door de het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Valkenburg bij delegatie aanvaard. Het MER is op 29 maart 1990 bekend gemaakt en vanaf 30 maart 1990 tezamen met het ontwerp-bestemmingsplan Valkenburg aan de Geul voor een periode van vier weken ter inzage gelegd. Op 23 april 1990 heeft een hoorzitting plaatsgevonden, waarbij ook leden van de werkgroep van de Commissie voor de milieu-effectrapportage aanwezig zijn geweest.

Op 11 april 1990 heeft de Commissie voor de m.e.r. het MER ontvangen (zie bijlage 1). Daarmee is de Commissie in de gelegenheid gesteld advies uit te brengen over het MER, conform artikel 41z van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne (Wabm). Dit advies betreft:

- toetsing aan de regels voor de inhoud van een MER, zoals gesteld in artikel 41j en 41k van de Wabm;
- toetsing aan de richtlijnen voor het MER, zoals vastgesteld door bevoegd gezag op 2 maart 1989;
- signaleren van eventuele onjuistheden in het MER (Wabm, artikel 41w, tweede lid).

Het voorliggende advies is opgesteld door een werkgroep van de Commissie voor de m.e.r. Dit is dezelfde groep die op 22 december 1989 een advies voor richtlijnen voor de inhoud van het MER uitbracht. Voor de samenstelling van de Commissie zie bijlage 3.

Voor de opstelling van dit voorlopige toetsingsadvies heeft de Commissie alle via het bevoegd gezag ontvangen opmerkingen, alsook het verslag van de hoorzitting van 23 april 1990, in beschouwing genomen. Voor zover deze reacties betrekking hebben op de milieuaspecten, zijn zij door de Commissie in dit advies verwerkt. Met behulp van voetnoten wordt naar de betreffende reacties verwezen.

Bij de toetsing van het MER is in hoofdlijnen de volgorde aangehouden van de onderwerpen die volgens artikel 41j van de Wabm tenminste aan de orde moeten komen in een MER. Dit komt niet overeen met de indeling van de

hoofdstukken in het MER. In dit toetsingsadvies wordt daarom vermeld op welk hoofdstuk uit het MER één en ander betrekking heeft.

2. SAMENVATTING

Algemene indruk

Het MER is duidelijk en begrijpelijk. De gekozen aanpak is praktisch en heeft een grote realiteitswaarde.

De uitvoering van het rapport is zeer verzorgd.

De effecten zijn echter bijna uitsluitend kwalitatief beschreven en het is niet in alle gevallen duidelijk waarop de uitspraken zijn gebaseerd. Op een aantal plaatsen worden uitspraken gedaan, die naar de mening van de Commissie slechts een veronderstelling zijn en die niet altijd kunnen worden gestaafd aan onderzoeksgegevens

De specifieke waarde van de locatie is vooral het landschapsbeeld als onderdeel van het Centraal Plateau. Dit specifieke landschap wordt ingrijpend gewijzigd met als gevolg dat beeld, sfeer en betekenis veranderen. Deze wijziging is naar de mening van de Commissie het belangrijkste milieu-effect van de aanleg van een golfbaan op deze locatie en met name dit aspect krijgt in het MER onvoldoende aandacht.

Probleemstelling en doel (MER hoofdstuk 3 en 4)

In het rapport ontbreekt een behoefteanalyse waarmee het maatschappelijk belang van de aanleg van de golfbaan wordt aangetoond.

Niet duidelijk wordt gemaakt waarom de gemeente Valkenburg is geïnteresseerd in het initiatief.

Gemist wordt een analyse van de relatie tussen de potentiële golfbaan bij de Heek en de voorgenomen activiteit bij Euverem. Aangegeven had moeten worden of de aanleg van twee golfbanen in het beleid van het rijk, de provincie en de gemeente voor het betreffende gebied past.

Het doel en het belang van m.e.r. zijn voldoende duidelijk beschreven. Niet voldoende duidelijk wordt welk doel de initiatiefnemer voor ogen heeft. Is dit een golfbaan ter voorziening in de regionale behoefte of richt deze baan zich op de toeristische markt? In hoeverre ligt het in de bedoeling van de initiatiefnemer om de capaciteit van de baan uit te breiden tot een 27-holesbaan?

Voorgenomen activiteit en redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven (MER hoofdstuk 4 en 9)

In de beschrijving van de voorgenomen activiteiten (hoofdstuk 4) mist de Commissie:

- . een aanduiding van de te verwachten bezoekersaantallen onderverdeeld naar doelgroep, zowel voor het hotel als voor de golfbaan;
- . schattingen van de frequentie van speciale evenementen en het aantal bezoekers die deze evenementen zullen aantrekken;
- . informatie over de inrichting van het terrein waar het hotel en de parkeervoorzieningen zijn geprojecteerd.
- . informatie over de bescherming van wandelaars en spelers tegen misgeslagen ballen.

De motivering van het milieuvriendelijke alternatief (par. 9.5) is voldoende, maar van de inrichtingsvariant milieuvriendelijk alternatief (par. 9.6) niet. De beschrijving van laatstgenoemd alternatief is summier. De overweging op grond waarvan een voorkeur wordt uitgesproken voor de inrichtingsvariant in plaats van voor de meest milieuvriendelijke variant wordt uit het MER niet duidelijk.

Te nemen en eerder genomen besluiten (MER hoofdstuk 5)

In het MER wordt geen relatie gelegd tussen de potentiële golfbaan bij de Heek en de voorgenomen activiteit bij Euverem. Aangegeven had moeten worden of de aanleg van twee golfbanen in het beleid van het rijk, de provincie en de gemeente voor het betreffende gebied past en anders of een 27-holes baan binnen het beleid van rijk en provincie past. Het MER zou tevens informatie moeten bevatten omtrent de doelstelling en het maatschappelijk belang op grond waarvan de gemeente eventueel haar beleid kan wijzigen.

Bestaande toestand van het milieu en de autonome ontwikkeling daarvan (MER hoofdstuk 6)

Over de beschrijving van de bestaande toestand van het milieu wil de Commissie het volgende opmerken:

- . De beschrijving van de geomorfologische opbouw van het gebied en de beschrijving van het hydrologisch systeem (paragrafen 6.2 en 6.3) is summier.
- . Uit de beschrijving en de gegevens die zijn opgenomen in de bijlagen komt de grote floristische en faunistische waarde van het gebied goed tot uitdrukking.
- . De visueel- en cultuurlandschappelijke waarde van het gebied komt onvoldoende uit de verf.

Gevolgen voor het milieu (MER hoofdstuk 7 en 8)

De beschrijving van de kwaliteiten van het huidige landschap en de effecten van de aanleg van de golfbaan op het landschap is summier. Onvoldoende wordt ingegaan op de samenhang van het plangebied met de omgeving en het Centraal Plateau als geheel.

Voor de beschrijving van de effecten wordt te weinig gebruik gemaakt van kwantitatieve gegevens. Een aantal uitspraken is niet onderbouwd met literatuur- of onderzoeksgegevens. In een aantal gevallen is een kwantitatieve onderbouwing zeer goed mogelijk.

Vergelijking van de te verwachten ontwikkeling van het milieu met de beschreven gevolgen voor het milieu met elk van de in beschouwing genomen alternatieven (MER hoofdstuk 10)

De presentatie en vergelijking van de alternatieven is voldoende breed van opzet.

De verschillen in de gevolgen voor natuur en landschap tussen de drie alternatieven, zoals die zijn aan te geven met de verzamelde gegevens, zijn voldoende duidelijk weergegeven in tabel 10.1. Bij de beschrijving van de

gevolgen voor het milieu had moeten worden benadrukt dat bij alle alternatieven het oorspronkelijke cultuurhistorisch waardevolle landschap zal verdwijnen.

leemten in kennis en informatie en evaluatie achteraf (MER hoofdstuk 11 en 12)

De belangrijkste leemte in kennis, die van wezenlijk belang is voor een gewogen besluitvormingsprocedure, is het effect van de aanleg en het gebruik van de golfbaan op de fauna.

Bij de evaluatie achteraf moeten ook de effecten van de (aanleg van de) golfbaan op het hydrologisch systeem worden onderzocht.

3. ALGEMENE INDRUK

Het MER is duidelijk en begrijpelijk. De opzet van deze studie is anders dan gebruikelijk bij een onderzoek naar de milieu-effecten van een initiatief. Gekozen is voor een methode waarbij eerst de activiteiten en ingrepen zijn beschreven en vervolgens de relevante milieufactoren zijn bepaald. Hiermee is de basis gelegd voor een ingreep-effectmatrix, die vervolgens gebruikt is voor het maken van een optimaal ontwerp. Hiermee wordt voorkomen dat een ontwerp en alternatieven worden opgesteld, die ernstige ingrepen in het milieu veroorzaken en daardoor bij voorbaat onhaalbaar zijn. De gekozen aanpak is praktisch en heeft een grotere realiteitswaarde.

Wel moet worden opgemerkt dat de checklist van ingrepen en de checklist van milieufactoren niet consistent van opbouw zijn. In plaats van over de milieufactoren te spreken, kan beter worden gesproken over aspecten of kenmerken.

De uitvoering van het rapport is zeer verzorgd.

In het rapport wordt ingegaan op de effecten op natuur en landschap, zowel tijdens de aanlegfase als tijdens de gebruiksfase en zowel met betrekking tot de aanleg en het gebruik van het hotel als de aanleg en het gebruik van de golfbaan. De effecten zijn echter bijna uitsluitend kwalitatief beschreven en het is niet in alle gevallen duidelijk waarop de uitspraken zijn gebaseerd. Op een aantal plaatsen worden uitspraken gedaan, die naar de mening van de Commissie slechts een veronderstelling zijn en die niet altijd kunnen worden gestaafd aan onderzoeksgegevens, zoals bijvoorbeeld:

- . "Door de grote structurele en biotopische diversiteit van een golfbaan ten opzichte van akkers zal er ook een groei plaatsvinden in het aantal ongewervelden." (blz. 70)
- . "Deze bemesting wordt grotendeels opgenomen door het gras en heeft verder een beperkte invloed op de natuur (alleen plaatselijk)." (blz. 75)
- . "In het algemeen treedt bij dieren na verloop van tijd een bepaalde mate van gewenning aan rustverstoring door machines op." (blz. 87)

De specifieke waarde van de locatie is vooral het landschapsbeeld als onderdeel van het Centraal Plateau. De geomorfologische opbouw en de visueel-ruimtelijke structuur bepalen het karakter. Dit specifieke landschap wordt ingrijpend gewijzigd met als gevolg dat beeld, sfeer en betekenis veranderen. Deze wijziging is naar de mening van de Commissie het belangrijkste milieu-effect van de aanleg van een golfbaan op deze locatie en met name dit aspect krijgt in het MER onvoldoende aandacht.

4. PROBLEEMSTELLING EN DOEL (MER, hoofdstuk 3 en 4)

4.1 Behoefteraming

In het rapport ontbreekt een behoefteraming waarmee het maatschappelijk belang van de aanleg van de golfbaan wordt aangetoond. De gegeven behoefteraming is niet meer dan een algemeen kengetal uit een landelijk rapport (Behoeftte-onderzoek Golfsport Nederland, Nederlandse Golf Federatie 1988 (blz. 12)). Niet duidelijk wordt gemaakt waarom de gemeente Valkenburg is geïnteresseerd in het initiatief. De indruk bestaat bij de Commissie dat het initiatief samenhangt met het lokale beleid dat is gericht op kwaliteitsverbetering en uitbreiding van de toeristische infrastructuur. In dat geval is een behoefteraming gericht op de regionale markt niet relevant, maar is er sprake van een taakstellend beleid. Dit zou dan expliciet in het MER moeten worden vermeld.

4.2 Beleidsuitgangspunten

De beleidsuitgangspunten van het rijk, de provincie en de gemeente voor het betreffende gebied zijn uitgebreid beschreven. Gemist wordt een analyse van de relatie tussen de potentiële golfbaan bij de Heek en de voorgenomen activiteit bij Euverem¹. In het MER wordt wel aangegeven dat het gemeentebestuur door de vaststelling van een partieel bestemmingsplan de weg heeft geëffend voor de aanleg van een golfbaan in het gebied de Heek en dat het initiatief dat daaraan ten grondslag lag tot nu toe niet tot realisatie heeft geleid (blz. 33). Aangegeven had moeten worden of de aanleg van twee golfbanen in het beleid van het rijk, de provincie en de gemeente voor het betreffende gebied past.

4.3 Doelstelling

Het doel en het belang van m.e.r. zijn voldoende duidelijk beschreven. Niet voldoende duidelijk wordt welk doel de initiatiefnemer voor ogen heeft. Is dit een golfbaan ter voorziening in de regionale behoefte of richt deze baan zich op de toeristische markt?

In het MER wordt beschreven dat het Recreatief Beleidsplan Valkenburg aan de Geul de behoefte onderkent aan een 27-holes baan (blz. 13). In het MER wordt niet aangegeven in hoeverre het in de bedoeling van de initiatiefnemer ligt om de capaciteit van de baan uit te breiden tot een 27-holesbaan. Uit de inspraak blijkt echter dat het de bedoeling is dat de baan te Euverem wordt gekoppeld met de Heek, waar een bestemming voor een 9-holes golfbaan op rust².

---

1 Zie ook inspraakreacties 2 en 4, bijlage 4.

2 Zie inspraakreactie 3, bijlage 4.

5. VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN (MER hoofdstuk 4 en 9)

In de beschrijving van de voorgenomen activiteiten (hoofdstuk 4) mist de Commissie:

- een aanduiding van de te verwachten bezoekersaantallen onderverdeeld naar doelgroep, zowel voor het hotel als voor de golfbaan;
- schattingen van de frequentie van speciale evenementen (de baan zal immers voldoen aan internationale wedstrijdnormen) en het aantal bezoekers die deze evenementen zullen aantrekken;
- Informatie over de inrichting van het terrein waar het hotel en de parkeervoorzieningen zijn geprojecteerd.

Niet duidelijk is welke oppervlakten voor deze functie noodzakelijk zijn en op welke wijze deze voorzieningen in het terrein worden ingepast. Evenmin is informatie gegeven over de verbinding tussen de parkeerplaats en het clubhuis. Op het golfbaanterrein zullen ook paden voor de interne ontsluiting en voor het terreinbeheer worden aangelegd. Deze zijn niet op de tekeningen aangegeven en de gevolgen voor het milieu zijn niet beschreven.

- informatie over de bescherming van wandelaars en spelers tegen misgeslagen ballen.

Met name ter hoogte van hole 1 en de driving range lopen wandelaars het gevaar te worden getroffen door misgeslagen ballen. Uit het MER blijkt niet of de initiatiefnemer van plan is beschermingsmaatregelen te treffen, zoals het plaatsen van netten. Indien de initiatiefnemer het voornemen heeft tot het treffen van dergelijke voorzorgsmaatregelen moet worden bedacht dat het plaatsen van netten gevolgen heeft voor met name vogels.

In de toelichting op de voorgenomen activiteit ontbreekt een beschrijving van de wijze waarop afvalwater zal worden geloosd (aansluiting op het riool of sceptic tanks).

Verder wordt bij de toelichting op de voorgenomen activiteit niet voldoende ingegaan op de berekening en de aspecten die dit met zich meebrengt (slaan van een pomp, doorprikken van onderdoorlatende lagen, kwantiteit verspreid over het seizoen, de kwaliteit en de herkomst), op mogelijke conflicten met dassen, het oprollen van de grasmat en verlichting van de driving range. In hoeverre zijn er bunkers nodig, welke de sfeer en het beeld van het landschap veranderen?

De motivering van het milieuvriendelijke alternatief (par. 9.5) is voldoende, maar van de inrichtingsvariant milieuvriendelijk alternatief (par. 9.6) niet. De beschrijving van laatstgenoemd alternatief is summier. De overweging op grond waarvan een voorkeur wordt uitgesproken voor de inrichtingsvariant in plaats van voor de meest milieu-vriendelijke variant wordt uit het MER niet duidelijk.

Wat betreft de beschrijving van de referentiesituatie merkt de Commissie

op dat daarover enkele, ongenueanceerde uitspraken worden gedaan, zoals bijvoorbeeld:

- "Als de landbouw onder meer economische druk komt te staan, zou er minder besteed kunnen worden aan landschap en natuur, met name buiten het reservaat- en beheersgebied. Een voortdurend instandhouden van deze belangen via subsidieregelingen biedt dan ook geen duurzame oplossing." (blz. 79)

Juist vanwege de grote economische druk op de landbouw, die zowel door de marktontwikkeling als door milieu-aspecten wordt bepaald, wordt meer en meer gezocht naar alternatieve vormen van landbouw, waarbij de teelt van hoogwaardige kwaliteitsproducten volgens milieu-vriendelijke methoden voorop staat.

- " Voor de toekomst bieden alleen de ontwerp-verordeningen betreffende de bodembescherming en de erosiebescherming enige mate van zekerheid. De reservaatvorming, beheersovereenkomsten en het herstel, ontwikkelen en beheer van de graften en andere landschapselementen, die op langere termijn belangrijk zijn voor een extensieve ecologische infrastructuur, worden hierdoor niet direct bevorderd." (blz. 79)

Bovengenoemde verordeningen bevorderen inderdaad niet de reservaatvorming en het sluiten van beheersovereenkomsten, hetgeen immers via de Relatienota geregeld wordt, maar bevorderen wél de instandhouding en het beheer van graften en andere kleine landschapselementen.

Daarnaast worden in het MER ook onjuiste uitspraken gedaan zoals bijvoorbeeld:

- "De nieuwe "graften" en "boomgaarden" zullen nieuwe verbindingen met het verleden kunnen zijn" (blz. 74)
- "Er bestaan hier mogelijkheden om cultuurhistorische elementen en droge graslanden in het landschap terug te brengen" (blz. 69)

De laatste uitspraak is paradoxaal: cultuurhistorische elementen kunnen per definitie niet nieuw worden aangelegd. Door de aanleg van de golfbaan is juist het tegenovergestelde het geval: de cultuurhistorische waarde van bestaande elementen wordt namelijk voor een belangrijk deel bepaald door de landschappelijke context, welke volledig zal veranderen.

6. TE NEMEN EN EERDER GENOMEN BESLUITEN (MER hoofdstuk 5)

In het rapport worden de te nemen besluiten, waarvoor het MER is opgesteld voldoende duidelijk uiteengezet. Over de eerder genomen besluiten op gemeentelijk niveau wordt echter te makkelijk heengestapt. Het gaat hierbij met name om vaststelling van het partiële bestemmingsplan voor het gebied de Heek en het ontwerp-Bestemmingsplan Buitengebied 1989.

In het MER wordt namelijk geen relatie gelegd tussen de potentiële golfbaan bij de Heek en de voorgenomen activiteit bij Euverem³. In het MER wordt wel aangegeven dat het gemeentebestuur door de vaststelling van een partieel bestemmingsplan de weg heeft geëffend voor de aanleg van een golfbaan in het gebied de Heek en dat het initiatief dat daaraan ten grondslag lag tot nu toe niet tot realisatie heeft geleid (blz. 33). Aangegeven had moeten worden of de aanleg van twee golfbanen in het beleid van het rijk, de provincie en de gemeente voor het betreffende gebied past en anders of een 27-holes baan binnen het beleid van rijk en provincie past.

In het ontwerp-Bestemmingsplan is aan het onderzoeksgebied de bestemming "agrarisch gebied met hoge landschappelijke waarde" toegekend (blz. 32). Het voorgenomen gemeentelijk beleid voor dit gebied is gericht op het behoud en/of herstel van de aldaar voorkomende danwel daaraan eigen landschappelijke, landschapsecologische en natuurwetenschappelijke waarden. Het MER zou informatie moeten bevatten omtrent de doelstelling en het maatschappelijk belang op grond waarvan de gemeente eventueel haar beleid kan wijzigen.

7. BESTAANDE TOESTAND VAN HET MILIEU EN DE AUTONOME ONTWIKKELING DAARVAN (MER hoofdstuk 6)

Over de beschrijving van de bestaande toestand van het milieu wil de Commissie het volgende opmerken:

- De beschrijving van de geomorfologische opbouw van het gebied en de beschrijving van het hydrologisch systeem (paragrafen 6.2 en 7.6.3) is summier.

In het MER had een kaart opgenomen kunnen worden, waarop alle bronnen in het onderzoeksgebied en de wijdere omgeving daarvan zijn aangegeven en waarop tevens is aangegeven welke bronnen momenteel zijn gedraineerd en waar de overkluisde bronbeken weer aan de dag treden. Daar-

---

3 Zie ook inspraakreacties 1, 2 en 4, bijlage 4.

naast zouden de huidige brondebieten moeten worden gegeven en zou duidelijk moeten worden beschreven waar het voorkomen van bronnen door wordt bepaald.

De hydrotopenkaart (figuur 6.4) is op het gehanteerde schaalniveau nietszeggend. Beter is deze kaart voor een groter gebied (bijvoorbeeld het gehele Centraal plateau en Geuldal) op te nemen, waarbij tevens de ligging van het onderzoeksgebied ten opzichte van de grondwaterwinnings aangegeven kan worden. Uit deze kaart zal dan blijken dat het voedingsgebied van de bronnen ten noordoosten van het onderzoeksgebied zeer klein is, waardoor veranderingen in de waterhuishouding al snel effect kunnen hebben op de brondebieten. Aanvullend onderzoek is gewenst.

Voor een goede onderbouwing zou een isohypsenkaarten van het eerste en het tweede pakket opgenomen moeten zijn.

De gepresenteerde gegevens in paragraaf 6.3.2 "Grondwaterkwaliteit" kloppen niet. Niet het verschil tussen input en output aan het maai-veld bedraagt 640kg-N/ha.jaar, maar het maximaal toelaatbare bemestingsniveau is van deze orde van grootte!

Overigens zijn recentere onderzoeksgegevens beschikbaar betreffende de uitspoeling van nitraat in het Mergelland.

Op bladzijde 41 wordt de huidige bronwaterkwaliteit getoetst aan de normen voor veedrenkwater. In het Mergelland wordt voor nagenoeg alle bronnen en bronbeken een min of meer "natuurlijke" waterkwaliteit nagestreefd. Voor nitraat betekent dit dat de concentratie niet hoger mag zijn dan 4,4 mg-NO₃/l (CUWVO, 1988). Het zou passend zijn geweest als ook deze waarde was gegeven.

Uit de beschrijving en de gegevens die opgenomen zijn in de bijlagen komt de grote floristische en faunistische waarde van het gebied goed tot uitdrukking.

Bij de presentatie van bestaande gegevens ontbreken echter verwijzingen naar de jaren van opname.

Dit is van belang, omdat het voorkomen van bepaalde flora- en faunagroepen van jaar tot jaar kan verschillen. In het MER had daarom moeten worden aangegeven welke discrepanties er kunnen bestaan tussen de literatuurgegevens en de veldgegevens die ten behoeve van dit MER zijn verzameld. Dit is met name belangrijk voor de beoordeling van de dassen-populatie: burchten, die in het ene jaar zijn verlaten kunnen in het volgende jaar weer in gebruik worden genomen. Beschreven had moeten worden (a) hoe lang de verlaten burchten niet belopen zijn en (b) in welke staat deze burchten thans verkeren⁴.

---

4 Zie ook inspraakreactie 4, bijlage 4.

Zoals de auteurs zelf aangegeven in hoofdstuk 11, was de periode waarin de veld-inventarisatie heeft plaatsgevonden (herfst en winter) weinig geschikt voor een dergelijk onderzoek. Aanvullend veldonderzoek is daarom gewenst⁵.

Op de hoorzitting (23 april) kwam naar voren dat in de Mergelgroeve vele diersoorten voorkomen. Bij de beschrijving van de floristische en faunistische waarde van het onderzoeksgebied is deze groeve (met uitzondering van de rand) buiten beschouwing gelaten⁶.

- De visueel- en cultuurlandschappelijke waarde van het gebied komt onvoldoende uit de verf.

Op bladzijde 50 wordt een opsomming gegeven van de cultuurhistorisch waardevolle elementen in het gebied. In deze opsomming ontbreken (a) het verkavelingspatroon en (b) de infrastructuur.

In het MER had bij de beschrijving van de landschappelijke waarde van het gebied niet alleen moeten worden gekeken naar het gebied zelf en de daarin voorkomende waardevolle landschapselementen, ook had de betekenis van het gebied voor het Centraal plateau en voor de gehele regio Zuid-Limburg moeten worden beschreven. De zeldzaamheid, de gaafheid en de representativiteit van het gebied als landschapstype en als weerspiegeling van de cultuur-historie van de regio zouden als uitgangspunt voor deze beschrijving moeten dienen, waarbij een verwijzing naar vergelijkbare gebieden is gewenst.

8. GEVOLGEN VOOR HET MILIEU (MER hoofdstuk 7 en 8)

De Commissie acht de specifieke waarde van de locatie vooral het landschapsbeeld als onderdeel van het Centraal Plateau en is van mening dat juist dit onderwerp in het MER onderbelicht is gebleven.

De beschrijving van de kwaliteiten van het huidige landschap en de effecten van de aanleg van de golfbaan op het landschap is summier. Onvoldoende wordt ingegaan op de samenhang van het plangebied met de omgeving en het Centraal Plateau als geheel.

Een beschrijving van de geomorfologie, één van de aspecten van een landschap ontbreekt. In hoofdstuk 6.2 met de titel geomorfologie wordt alleen een beschrijving gegeven van de geologie en de bodem. Ook in hoofdstuk 6.5 ontbreekt een beschrijving van de geomorfologische kenmerken. Met name in dit hoofdstuk wordt een beschrijving van het plangebied in groter verband gemist. Hier zou de waarde van het droogdal als onderdeel van het Centraal Plateau tot uitdrukking moeten komen.

---

5 Zie ook inspraakreactie 4, bijlage 4.

6 Zie ook inspraakreactie 4, bijlage 4.

In hoofdstuk 8, de globale effectbeschrijving, wordt aangegeven dat het landschapsbeeld ingrijpend zal veranderen. Hiermee wordt één van de hoofdpunten van de effectbepaling aangestipt. De beloofde diepgaande uitwerking van dit effect op het landschap blijft in hoofdstuk 9 achterwege. Met name in de hoofdstukken 9.4.3.3. en 9.5.2.2. ontbreekt objectieve informatie over de volgende punten:

- . de functie van het gebied verandert van landbouwgebruik naar golfbaan. Deze functieverandering geeft een wijziging van het landschapsbeeld;
- . de begroeiing van het gebied verandert, hetgeen eveneens een ingrijpende wijziging van het landschapsbeeld en de visueel-ruimtelijke structuur veroorzaakt.

Voor de beschrijving van de effecten wordt te weinig gebruik gemaakt van kwantitatieve gegevens. Een aantal uitspraken is niet onderbouwd met literatuur- of onderzoeksgegevens. In een aantal gevallen (met name met betrekking tot de effecten op de waterbalans en het gebruik van meststoffen) is een kwantitatieve onderbouwing zeer goed mogelijk.

Indien de benodigde gegevens niet beschikbaar zijn en in het kader van het onderzoek niet door middel van een literatuur- of een veldstudie verzameld kunnen worden, moet worden volstaan met de opmerking dat het mogelijk effect van de betreffende ingreep niet is te voorspellen. Daar waar wél gebruik is gemaakt van literatuur- of onderzoeksgegevens moeten deze gepresenteerd worden in de tekst, onder verwijzing naar de bron.

Van de volgende aspecten is in ieder geval een kwantitatieve analyse mogelijk:

- a) geohydrologie: op basis van gegevens betreffende de gemiddelde jaarlijkse neerslaghoeveelheid, de gewas- en bodemverdamping, het ruimtegebruik, brondebieten en eventuele grondwateronttrekkingen kan een schatting worden gemaakt van de huidige waterbalans en de waterbalans na aanleg van de golfbaan. Aan de hand hiervan kan een uitspraak worden gedaan over de hydrologische effecten van de golfbaan. Hiervoor is een goed inzicht in de geohydrologie van het gebied noodzakelijk. Om de effecten van de golfbaan op het hydrologisch systeem in beeld te brengen zou dan ook inzicht moeten worden gegeven in de mate van beregening; de kwaliteit van het beregeningswater en de herkomst.
- b) bemesting: in diverse onderzoeksrapporten zijn bemestingsgegevens voor verschillende vormen van ruimtegebruik gepubliceerd. Aan de hand hiervan kan een goed beeld worden geschetst van de huidige bemestingsdruk met fosfaat en stikstof. Op bladzijde 17 van het MER is de bemesting van de verschillende onderdelen van de golfbaan aangegeven. Deze tabel had moeten worden uitgebreid voor de driving ranges en de putting greens. Bovendien had de soort meststof en het organische stof-, fosfaat- en stikstofgehalte daarvan moeten worden aangegeven.

Gegevens over het gebruik van bestrijdingsmiddelen op landbouwgronden zijn zeer moeilijk te achterhalen. Een vergelijking tussen het huidige gebruik van deze stoffen en het gebruik hiervan op de golfbaan is daarom

haast niet mogelijk. Desalniettemin zou het bestrijdingsmiddelengebruik op de golfbaan (soort en hoeveelheid) wél moeten worden aangegeven (opnemen in de tabel op bladzijde 17).

In het MER wordt herhaaldelijk aangegeven dat door de aanleg en het gebruik van de golfbaan verstoring van de fauna zal optreden. Om verschillende redenen (afstand tot de weg en het hotel, afstand tot de bosrand, periode waarin de dieren actief zijn) wordt aangenomen dat het effect hiervan gering zal zijn. In dit verband was het van belang te vermelden:

- a) in welke seizoenen en op welke tijdstippen van de dag beheerswerkzaamheden (maaien, sproeien, toedienen bestrijdingsmiddelen) zullen worden uitgevoerd;
- b) in welke seizoenen en op welke tijdstippen van de dag de grootste verkeers- en bezoekersdrukte wordt verwacht.

Bij de beschrijving van de diverse effecten op natuur en landschap wordt geen gebruik gemaakt van gepubliceerde gegevens.

Voorts worden de "driving range" en de "putting greens" niet bij de effecten-analyse betrokken.

Uit kaartjes van de verschillende inrichtingsvarianten (figuren 9.3, 9.6 en 9.9) blijkt dat deze inrichtingselementen een groot deel van het totale oppervlak van de golflocatie beslaan. Komt het beheer van deze elementen niet overeen met het beheer voor de "greens" en de "tees"? Zo ja, dan kan hiervan een behoorlijk effect op natuur en landschap uitgaan, in verband met het gebruik van meststoffen en bestrijdingsmiddelen.

9. VERGELIJKING VAN DE TE VERWACHTEN ONTWIKKELING VAN HET MILIEU MET DE BESCHREVEN GEVOLGEN VOOR HET MILIEU MET ELK VAN DE IN BESCHOUWING GENOMEN ALTERNATIEVEN (MER hoofdstuk 10)

De presentatie en vergelijking van de alternatieven is voldoende breed van opzet. In de tekst en de overzichtstabel (tabel 10.1) had de Commissie gegevens over de aard en de hoeveelheid toe te dienen meststoffen en bestrijdingsmiddelen en de hoeveelheid te onttrekken grondwater willen zien.

De verschillen in de gevolgen voor natuur en landschap tussen de drie alternatieven, zoals die zijn aan te geven met de verzamelde gegevens, zijn voldoende duidelijk weergegeven in tabel 10.1. Bij bestudering van deze tabel valt echter direct op dat er weinig kwantitatieve gegevens gebruikt zijn en dat de effecten op flora en fauna op grond van de verzamelde gegevens niet zijn aan te geven.

Overigens had bij de beschrijving van de gevolgen voor het milieu moeten worden benadrukt dat bij alle alternatieven het oorspronkelijke cultuur-historisch waardevolle landschap zal verdwijnen. Slechts enkele elementen daarvan (de hoeve en de graften) blijven behouden, zij het in een totaal andere context.

10. OVERZICHT IN LEEMTEN IN KENNIS EN INFORMATIE EN EVALUATIE ACHTERAF (MER hoofdstuk 11 en 12)

De belangrijkste leemte in kennis, die van wezenlijk belang is voor een gewogen besluitvormingsprocedure, is het effect van de aanleg en het gebruik van de golfbaan op de fauna (verstoringseffect en effect van verandering van de biotopen)⁷.

Voorts is onvoldoende inzicht gegeven in het bemestingsregime, het gebruik van bestrijdingsmiddelen en de verandering de waterhuishouding.

Tenslotte kan worden gewezen op twee aspecten, die volledig over het hoofd zijn gezien, te weten de aanleg en het gebruik van de driving range en de putting greens en de wijze waarop het afvalwater verwerkt zal worden.

De zeven hoofdoverwegingen die in het MER worden aangegeven als aanknopingspunt voor de evaluatiefase belichten naar de mening van de Commissie inderdaad de mogelijke knelpunten. De Commissie wil er daarnaast op wijzen dat ook de veranderingen in het hydrologische systeem onderdeel moeten vormen van het evaluatieprogramma.

11. SAMENVATTING VAN HET MER

In de samenvatting ontbreken onder andere de volgende belangrijke punten:

- het eerder genomen besluit van de gemeente tot partiële herziening van het bestemmingsplan ten behoeve van de aanleg van een golfbaan in het gebied de Heek, direct ten noorden van de onderzoekslocatie;
- de oorspronkelijke bestemming van het gebied als "agrarisch gebied met hoge landschappelijke waarde", waarvoor het gemeentelijk beleid is gericht op het behoud en/of herstel van de aldaar voorkomende danwel daaraan eigen landschappelijke, landschapsecologische en natuurwetenschappelijk waarden;
- behalve één belopen dassenburcht komen in de directe omgeving van de onderzoekslocatie ook enkele verlaten dassenburchten voor;

---

7 Zie ook inspraakreacties 2, 4 en 5, bijlage 4.

- door de omzetting van akkers in graslanden en de aanleg van bosjes, struwelen en schrale graslanden worden nieuwe biotopen gecreërd. Dit zal leiden tot een verandering van de soortensamenstelling van flora en fauna. Met name de soorten, die afhankelijk zijn van akkers als fourageergebied zullen verdwijnen.

Bijlagen
bij het toetsingsadvies
over de inhoud van het
milieu-effectrapport
Golfbaan Valkenburg aan de Geul

(bijlagen 1 t/m 4)

BIJLAGE 1

Brief van de gemeente Valkenburg aan de Geul d.d. 2 april 1990
bij toezending Milieu-Effect-Rapport Golfbaan Valkenburg

Gemeente Valkenburg aan de Geul

*

Aan de Commissie MER

Onderwerp:

Milieu-Effect-Rapport
Golfbaan Valkenburg.

Postbus 2345
3500 GH Utrecht.

Bijl: - 2 -

Uw briefkenmerk:

Ons nummer:

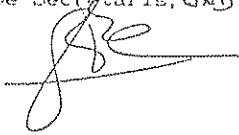
Valkenburg a/d Geul, 2 april 1990

Hierbij doen wij U toekomen het Milieu-Effect-Rapport Golfbaan Valkenburg, dit overeenkomstig het gestelde in artikel 41t van de Wet Algemene Bepalingen Milieuhygiëne.

Het Milieu-Effect-Rapport is door ons beoordeeld in de vergadering van 23 maart 1990 en voldoet aan de terzake gestelde regels.

Hoogachtend,

Burgemeester en Wethouders
van Valkenburg aan de Geul.
Krachtens mandaat.
Mede namens de burgemeester.
De Secretaris, *W.F.D.*

	Commissie voor de milieu-effectrapportage
Briefkenmerk	11 APR. 1990
Nr.	994-90 <i>dill.</i>
Bestand	257-30

B.
T.
C.

BIJLAGE 2

Openbare bekendmaking inzake m.e.r. Golfbaan Valkenburg
d.d. 29 maart 1990 door de gemeente Valkenburg aan de Geul

GEMEENTE VALKENBURG AAN DE GEUL.

OPENBARE BEKENDMAKING.

Overeenkomstig het gestelde in artikel 2 van de
Inspraakverordening 1985, brengen burgemeester en wethouders ter
openbare kennis dat zij in voorbereiding hebben:

- een Milieu-Effectrapport Golfbaan Valkenburg aan de Geul;
- een ontwerp-bestemmingsplan Golfbaan Valkenburg aan de Geul.

Burgemeester en wethouders bieden eenieder gelegenheid inzage te
nemen in de ontwerpen tot en met 13 april 1990, op de werkdagen
tussen 9.00 uur en 12.30 uur.

Voorts bestaat gelegenheid inzage in de ontwerpen te nemen op de
werkdagen tussen 17.00 uur en 17.30 uur, zulks na telefonische
afpraak met de heer J. Meurders.

De ontwerpen liggen ter inzage bij de afdeling Ruimtelijke
Ordening c.a.

Op 23 april 1990 zal over de ontwerpen een hoorzitting worden
gehouden, waarop eventuele op- en aanmerkingen kenbaar gemaakt
kunnen worden. De hoorzitting wordt gehouden om 19.00 uur in de
raadzaal van het raadhuis.

Valkenburg aan de Geul, 29 maart 1990

Burgemeester en Wethouders
van Valkenburg aan de Geul.
De burgemeester,

De secretaris,

BIJLAGE 3

SAMENSTELLING VAN DE WERKGROEP VAN DE COMMISSIE VOOR DE MILIEU-EFFECTRAPPORTAGE

De werkgroep van de Commissie voor de milieu-effectrapportage die het onderhavige toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport inzake de golfbaan Valkenburg aan de Geul heeft opgesteld, staat onder voorzitterschap van ir. K.H. Veldhuis.

In de werkgroep hebben voorts zitting:

- drs. C.E. Kleyn wonende te Maastricht;
- drs. A.H.J.T. Slepman wonende te Vught;
- ir. K.A.A. van der Spek wonende te Amersfoort.

ir. M.P.T.M de Cleen is als secretaris van de werkgroep opgetreden.

BIJLAGE 4

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie m.e.r.
1.	10-05-1990	Vereniging Natuurbehoud Schin op Geul	Schin op Geul	17-05-1990
2.	10-05-1990	Directeur Landbouw, Natuur en Visserij	Roermond	17-05-1990
3.	30-05-1990	J.H.G.M. Aerts	Valkenburg	17-05-1990
4.	09-05-1990	M. Rijks	Valkenburg a/d Geul	17-05-1990
5.	11-04-1990	Instituut voor natuurbeschermingseducatie, vereniging ter bevordering van het milieubesef		17-05-1990

**Hoorzitting "Golfbaan Valkenburg met hotelaccommodatie" te
Valkenburg aan de Geul op 23 april 1990**